

*Dan Cristian IONAȘCU**

MĂSURI DE APĂRARE PASIVĂ ÎN PORTURILE DUNĂRII DE JOS

Measures for Passive Defence in Lower Danube Harbours

Abstract: After the Great War, Romania was also preoccupied with reducing the probability of being bombed and tried to minimize the damaging effects caused by hostile actions intended to destroy ships in Galați, Brăila and Tulcea harbours and to frighten the population. There are three directions to studying the harbours: the activity of health officers and ambulance; the Hydraulic Service; the activity of harbour police and firefighters. Archival and historical files show hospital teams that were responsible together with the Red Cross formations for giving first aid; harbour police had to watch over people who wanted to bomb the ships, and firefighters were watching over the harbour from towers and extinguishing fires. The Danube`s geostrategic position and the three harbours made the Lower Danube region a preferred target for airplanes (Tulcea had especially numerous air raids); the attacks destroyed economic and strategic objectives, reshaping the town, that was left deserted by businessmen after the IIInd World War. As a result, every building had to arrange or build bomb shelters. Galați, Braila and Tulcea had to learn how to protect themselves against air raids from the bitter lesson of a war-struck economy: as a result, the telephonic service was most of the time uncontinuous because of the composite circuits.

Keywords: passive defence, harbour, air raid, hospital, Lower Danube

*

Fluviul Dunărea este unul din cele mai importante artere navigabile din Europa, iar în zona Dunării de Jos, portul este cel care a dezvoltat orașul. Prin gurile Dunării, fluviul și-a condus corăbiile spre Marea Neagră, fapt care a transformat comerțul local în schimburi internaționale. Înființarea Comisiei Europene a (C.E.D.) a avut atât un rol economic creat de avantajul rutelor comerciale pe apă după

* Universitatea „Dunărea de Jos” Galați, e-mail: dan_cristian2000@yahoo.com.

încheierea monopolului turcesc asupra comerțului exterior al Principatelor române, cât și un rol politico-militar. Măsurile practice luate de Comisie au inclus Dunărea între liniile comerciale cunoscute în toată lumea. Principalele țări cu interese economice în zonă în perioada interbelică erau, în ordinea puterii exercitate, următoarele: Marea Britanie, Germania, Italia, navele grecești, Belgia, Olanda și Franța, cu o minimă prezență la gurile Dunării.¹ În 1937, factorii de natură economică devin secundari în favoarea rolului politic și geo-strategic al regiunii. Presiunile economice germane cresc odată cu importul/exportul acestei țări, poziție întărită prin *Anschluss* (1938) și mutarea fluxului comercial pe Dunăre. Un episod care a pus sub semnul întrebării continuitatea perspectivelor C.E.D. la Dunărea de Jos a constat în intențiile revizioniste ale Germaniei din 1938, care includeau dreptul de jurisdicție asupra sectorului maritim al Dunării, fapt denunțat încă din 1936, odată cu tratatul de la Versailles.² Ulterior, aranjamentul de la Sinaia recunoștea României suveranitatea peste zona maritimă a fluviului, iar Acordul de la București (martie 1939) primea Germania în Comisia Europeană a Dunării, care avea astfel în componență 6 țări.³ Menționarea acestui scurt episod al traficului naval la Dunărea de Jos redă realitățile economice și politico-strategice anterioare celui de-al doilea război mondial. Odată cu „Operațiunea Barbarossa”, România a fost implicată în atacarea Uniunii Sovietice, conflagrația mondială dând noi dimensiuni zonei de la Dunărea de Jos. Aprobata de Hitler în decembrie 1940, „Planul” prevedea participarea activă a statului român la război, urmând să recupereze în schimb teritoriile pierdute.⁴

Din punct de vedere tematic, studiul nostru și-a propus analizarea porturilor Galați, Tulcea și Brăila sub aspectul pregătirii populației în cazul unui bombardament aerian, în perioada celui de-al doilea război mondial. Cercetarea de față va analiza participarea Căpitaniei porturilor, a pompierilor militari și a Serviciului Sanitar la pregătirile făcute pentru protecția populației din această zonă strategică a orașelor. În același timp, vor fi menționate realitățile existente la nivelul organizării instituțiilor din punct de vedere al apărării pasive, în contextul creat de o Europă tensionată, în care securitatea comunităților locale este vizibil afectată.

Materialul nostru se bazează în special pe documente inedite din Serviciul Arhivelor Județene Galați, Tulcea și Brăila, principalele fonduri cercetate fiind:

a) Serviciul sanitar al orașelor Galați, Brăila;

¹ Tuluș 2005: 236-243.

² Boțescu 1971: 226.

³ Boțescu 1971: 249.

⁴ Tuluș 2006: 157.

- b) Serviciul Hidraulic al porturilor Galați, Brăila;
- c) Poliția porturilor Tulcea și Brăila.

Dacă inițial autoritățile române au încercat să promoveze o stare de neutralitate pe Dunăre, iar hotărârea de la Belgrad (aprilie 1940) interzicea transportul maritim al armelor și munițiilor, capitularea Franței și anexarea Basarabiei prin ultimatumul sovietic au transformat Uniunea Sovietică într-un stat riveran la Dunăre. Direcția Dunării Maritime a luat măsura retragerii întregului material flotant aflat la Galați⁵, iar venirea la putere a generalului Antonescu a subordonat navigația intereselor Germaniei. Întâlnirea celor două țări la fluviu a transformat gurile Dunării într-o zonă de conflict.⁶

Lexiconul militar definește apărarea civilă sau pasivă ca fiind o componentă a sistemului apărării naționale care materializează participarea întregului popor la apărarea țării, însumând măsurile luate pe întregul teritoriu pentru apărarea populației și a bunurilor materiale sau spirituale împotriva atacurilor aeriene.⁷ În condițiile în care aviația a dobândit o importanță majoră în purtarea războaielor, teritoriul românesc a deținut tristul record de a fi fost bombardat de aviația rusească, engleză, americană (la 1 august 1943 împotriva zonei Ploiești-Câmpina), germană și ungară – de aici și necesitatea instruirii populației. La data intrării României în război alături de Antantă, în țară nu era organizată în mod oficial protecția populației civile. De aceea, protecția unor categorii de locuitori și bunuri materiale prin evacuarea din zonele amenințate, protecția prin alarmare și adăpostire de bombardament aerian sau trageri de artilerie, intervenția organizată pentru asanarea terenurilor de bombe de avion și proiectile de artilerie, acordarea primului ajutor și asistenței medicale calificate victimelor au fost activități rezolvate în premieră de către Ministerul de Război (prin Marele Cartier General și Marele Stat Major) și Ministerul Afacerilor Interne, prin organele sale de poliție și jandarmi. Pentru salvarea victimelor din rândul populației civile, pe lângă posturile de pândă ale artileriei aeriene sau sergenții de stradă, pompierii militari și formațiunile Crucii Roșii au fost elemente operative primordiale în dispozitivul de intervenție pentru limitarea și lichidarea urmărilor atacurilor din aer. Interesant este că acestea erau organizate spontan, fără un normativ de Stat, astfel încât le putem aprecia ca fiind forme embrionare ale protecției civile.⁸

⁵ SJGLAN, fond Comisia Europeană a Dunării, 285/1940, f.48.

⁶ Stanciu 2014: 399.

⁷ *Lexicon militar* 1980.

⁸ Creangă-Stoilești 1993: 138-139.

La 20 noiembrie 1924 ia ființă Școala Apărării contra Gazelor, menită să răspândească în armată și populația civilă deopotrivă cunoștințe în domeniul gazelor de luptă. Data de 1 ianuarie 1925 este ziua înființării oficiale a Serviciului Apărării contra Gazelor din Armata Română din Ministerul de Război (ulterior Direcția Chimică Militară).⁹ Anii 1930 sunt marcați de intense preocupări ale statelor pentru dezvoltarea doctrinei războiului total: perfecționarea și producerea de avioane de luptă, perfecționarea armamentului clasic, dezvoltarea industriei chimice, producerea și stocarea unei game largi de tipuri de substanțe toxice de luptă. În țara noastră, pe acest fond, în preocupările generale de motivare teoretică și practică a măsurilor de apărare, o atenție cuvenită s-a acordat pregătirii și protecției populației civile în cazul unui atac cu arme chimice. În condițiile în care nu toate statele au semnat convențiile de interzicere a atacurilor cu gaze, serviciul chimic militar a desfășurat acțiuni pentru aprovizionarea populației cu măști contra gazelor, conform unor măsuri stabilite de Societatea de Cruce Roșie Internațională la Roma (1929). O Decizie Ministerială din 21 iunie 1928, având la bază un referat al Marelui Stat Major, inițiază o comisie mixtă din care fac parte delegați ai unor Ministere, Șefi militari de la pompieri, jandarmi, aeronautică și Ministerul de Război, care să dea soluții practice la protecția populației contra gazelor. *Instrucțiunile provizorii pentru organizarea protecției civile contra gazelor de luptă* devin un an mai târziu normativ de stat în domeniu. Ele reglementează juridic înființarea primei organizații cu caracter de masă, destinată pregătirii și protecției populației civile pentru situații de război.¹⁰ La 22 februarie 1933, regele Carol al II-lea semnează Înaltul Decret Regal nr. 468 din 1933, prin care se instituia regulamentul de funcționare a Apărării Passive contra atacurilor aeriene, document despre care a fost stabilit că reprezintă actul de naștere al Protecției Civile din România.

Apărarea Pasivă în portul Galați

Căpitania portului este menționată în documente încă din anul 1832, fiind înființată în primii ani de la eliberarea raialelor Brăila, Giurgiu și Turnu de sub ocupația otomană. Instituția avea ca obiectiv principal dirijarea transportului fluvial în zona Dunării.

Prevederile Tratatului de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829) stipulau înființarea „străzii pământene” sau „miliția națională”, în cadrul căreia au apărut primele formațiuni de marină (*păzitorii de apă*) și a *Regulamentului Organic al*

⁹ Creangă-Stoilești 1993: 176.

¹⁰ *Monitorul Oficial* nr. 24/22.11.1929: „Decizia Consiliului de Miniștri nr. 2317/25.10.1929”, pp. 8787-8789 (Biblioteca Academiei).

Valahiei și Munteniei care preciza că „slujba pe apă a liniei Dunării se va împlini cu 18 caice înarmate”. Ca reprezentanți ai autorității statale au fost instituți căpitani de port, doi în Țara Românească și unul în Moldova (Galați).

În perioada pregătitoare intrării României în cel de-al doilea război mondial, dotarea militară a apărării Dunării cuprindea 17 nave de război care urmau să intre în componența Axei, numite *Divizia de Dunăre*. Rolul acestei Divizii era de a proteja sectorul românesc al fluviului și era compusă din Forța Navală Fluvială și Grupul Tactic Tulcea, care cuprindea la rândul lui Convoiul de aprovizionare.¹¹ Ordinul Direcției Marinei nr.284 din 11.09.1939 stabilea că șeful Apărării Pasive a portului este căpitanul de port¹². Anterior, protecția civilă și cea a portului erau responsabilitatea Serviciului Hidraulic. Apărarea pasivă presupunea deopotrivă salvarea persoanelor, stingerea incendiilor și acordarea primului-ajutor de către formațiunile de profil. Într-un răspuns către Direcția Marinei Comerciale București, căpitanul Portului Galați (căpitan clasa a III-a Aurel Timoianu) înainta o schiță a principalelor adăposturi prevăzute în decembrie, în cazul unor raiduri aeriene în zona portului. Acestea erau următoarele: proiectul numit „hruba subterană de la Vadul Rașcu”, subsolul Palatului N.F.R., subsolurile clădirilor Pescăriilor Galați (Administrația Generală a Pescăriilor Statului și Ameliorațiunii Regiunii Inundabile a Dunării-P.A.R.I.D.), anume în sala frigorifică și sala mașinilor, subsolul silozului Docurilor Galați, adăpostul Șantierelor Reșița, subsolul unei clădiri aflate în construcție și anume Palatul Camerei de Comerț și tranșeele depozitelor de cherestea din Bazinul Nou¹³. Dintr-o corespondență a Căpitaniei reiese că în 1939 la instituțiile și întreprinderile majore din raza portului erau organizate echipe de salvare a victimelor, dar care nu aveau asigurate echipamentul și materialele necesare în cazul unui atac aerian, precum truse de prim-ajutor sau saci cu nisip necesari protecției personalului, din cauza resurselor financiare limitate sau pentru că așteptau de la Minister fonduri special destinate protecției obiectivului.¹⁴ Spre deosebire de Brăila, unde poliția orașului își manifesta competența inclusiv în port, la Galați „personalul Căpitaniei face poliția; el cunoaște semnalele de alarmă și

¹¹ Scafeș *et alii* 1996: 161.

¹² Pentru atribuțiile căpitanului de port, vezi SJGLAN, fond Căpitania Portului Galați, 12/1938.

¹³ SJGLAN, fond *Căpitania Portului Galați*, 7/1939, „Planul de apărare contra atacurilor aeriene al Portului Galați”, f. 1-2.

¹⁴ SJGLAN, fond *Căpitania...*, dosar 9/1939, f.158.

atribuțiunile în caz de pericol aerian”.¹⁵ Instrucțiunile personalului din port, de exemplu în cazul folosirii măștilor de gaze, se făcea de către Secția de pompieri din oraș, care făcea instruire periodică cu echipele de salvare ale obiectivelor din Port.

Principalele firme care își aveau locația în Portul Galați, Bazinul de lemnărie, în ordinea mărimii parcelei, erau: Banca Românească, Societatea Forestieră Română, Serviciul Maritim Român-Agenția Galați, Docurile, Henry Schapira, Societatea Intercontinentală și Banca Comercială Română, Societatea Emco, Banca Cornea, Societatea Regnicolara (Ofa), Pincas Horovitz, Herman Haimovici și societatea Manex¹⁶.

Conform Planului General de Apărare Pasivă prevăzut prin Legea A.A.P și Regulamentul Apărării Pasive (art.83), toate obiectivele aveau îndatorirea de a-și instrui echipe de apărare pasivă și fiecare persoană era obligată să urmeze un curs de apărare contra gazelor. Într-o adresă către Direcția Marinei Comerciale se menționează că la Galați pompierii au organizat singura școală de instruire în cazul atacului cu gaze sau bombardament. Ca urmare, aflulul de persoane este crescut și nu se poate face o instruire diferențiată după specificul zonei. După ce căpitanul portului devine șeful A.P., Căpitania Portului Galați propune înființarea unei alte școli de instruire practică a personalului portuar, în incinta Palatului N.F.R., avându-l profesor pe medicul militar Constantin Tonu.¹⁷ Se pare că în oraș funcționau Centre de apărare pasivă, însă acestea nu erau adaptate specificului activităților portuare. Propunerea înființării școlii pentru instruirea personalului portului este aprobată de către Direcția Marinei Comerciale la 25 noiembrie 1939, cu condiția ca profesorul titular să fie absolvent al Centrului de Instrucție al Ministerului Aerului și Marinei și cu existența unor materiale: „măști, costume contra yperitei¹⁸, aparate izolante, inhalatoare de oxigen, detectoare”.¹⁹ Până în toamna lui 1939 obiectivele din Port menționează în răspunsul către Căpitanie că nu au beneficiat de instruire cu specialiști în organizarea echipelor de prim-ajutor, stingerea incendiilor sau exerciții în caz de atac aerian. Halele Pescăriilor Galați aveau în dotare în septembrie 1939 o centrală de alarmă prin telefon și formațiuni pentru stingerea și camuflarea luminilor, un adăpost contra gazelor și bombelor și protecția clădirii la incendii

¹⁵ SJGLAN, fond *Căpitania...*, dosar 9/1939, f.159. În conformitate cu Ordinul 40.047 din 1941 al Corpului III Armată, Căpitania s-a transformat în Comandament Militar al Portului Galați, având ca atribuții inclusiv poliția Portului.

¹⁶ SJGLAN, fond *Căpitania...*, dosar 9/1939, f.4.

¹⁷ SJGLAN, fond *Căpitania...*, dosar 10/1939, f.17.

¹⁸ În luna iulie 1917, în regiunea Ypres, a fost folosit prima dată „gazu muștar” (sulfură dietil diclorică) sau iperita (numită după Ypres), gaz vezicant, persistent care atacă căile respiratorii și provoacă arsuri puternice, iar efectul psihologic a fost devastator.

¹⁹ SJGLAN, fond *Căpitania...*, dosar 10/1939, f. 72.

declanșate în pod, cu nisip.²⁰ În privința măsurilor sanitare, șeful Apărării Pasive, R. Dinu, menționează în adresele primite că nu dispune de dotările necesare.

Planul de Apărare Pasivă al Municipiului Galați avea următoarea organizare²¹:

- a) 6 echipe de acordare a primului ajutor, încadrate cu agenți sanitari și brancardieri
- b) 3 posturi mobile de ajutor și triaj, cu medici, asistenți medicali, brancardieri și șoferi²²
- c) 3 stații de spălare
- d) un post fix de ajutor și triaj
- e) o secție A.A.T. de Gazați (spital)
- f) un laborator detecție și controlul măștilor
- g) 2 echipe desinfecție.

Odată cu aprilie 1941 intra în vigoare Ordinul Marelui Stat Major nr. 69/7 aprilie 1941, prin care se pun în aplicare planurile de Apărare Pasivă ale localităților (între altele Galați, Dunăre-Sulina, Constanța) „cu privire la alarmă, stingere lumini, adăpostire, salvare, pompieri, poliție”.²³ Ordinul Marelui Stat Major din 1941 prevedea ca odată cu 10 iunie formațiunile de Apărare Pasivă specializate „să se constituie în mod real pe teren echipele de apărare pasivă (sanitare, curățirea dărâmăturilor, stingere incendii, poliție și control)”²⁴, pe lângă spitalele existente, Chesturile de Poliție, unitatea de pompieri. Spitalizarea în teritoriu, începând cu luna martie 1941, se grupa în două categorii: spitale de Zonă Interioară, la dispoziția armatei și spitale care în timp de război sunt la dispoziția Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale, pentru a fi folosite de populația civilă.²⁵ La nivel local, aceste prevederi erau întărite prin Acordul de la Galați, din 22 mai 1940, între

²⁰ SJGLAN, fond *Căpitănia...*, dosar 10/1939, f. 15.

²¹ SJGLAN, fond Serviciul Sanitar Galați, 1/1941-1942, f.248.

²² Posturile de prim ajutor și spitalele aveau încadrate echipe de apărare pasivă alcătuite din polițiști. Cele 11 puncte de lucru erau distribuite astfel: a) postul de prim-ajutor de la Circumscripția I, Piața Moruzi (doctor N. Teodorescu); b) postul de prim-ajutor de la Piața Dînogeții (dr. N. Alexandrescu); c) postul de prim-ajutor de la Piața Cerealelor; d) stația de desinfecție și deparazitare din strada Tecuci nr. 111; e) Baia școlară din strada Carnabel nr. 2; f) spitalul Sfântul Spiridon din strada Beldiman nr. 93; g) spitalul Elisabeta Doamna, strada Traian nr.190; h) spitalul Izolarea, strada Traian nr.265; i) spitalul Tranca Iași, strada Nistor nr. 10; j) garajele șoferilor Primăriei; k) șoferii de la stația de Salvare, din strada Mihai Bravu nr. 24, al cărei medic șef era Margareta Măcellariu (f.418).

²³ SJGLAN, fond Serviciul Sanitar Galați, 1/1941-1942, f.84

²⁴ SJGLAN, fond Serviciul Sanitar Galați, 1/1941-1942, f.297.

²⁵ SJGLAN, fond Serviciul Sanitar Galați, 1/1941-1942, f.93

Franța, Marea Britanie, Germania, Italia și România, prin care se prevedea „abținerea de la acte de război pe Dunărea maritimă”.²⁶

Contribuția Serviciului Sanitar

La nivelul municipiului Galați, în iulie 1933 sunt convocați membri ai Comisiei sanitare de întocmire a lucrărilor de apărare pasivă contra atacurilor aeriene, întrunită la biroul din strada dr. Carnabel colț cu Cerealelor (în localul Circa IV de Poliție) următoarele persoane: delegatul Crucii Roșii, doctorii Livescu, Gruescu, Măcellaru, Teodorescu, Bazgan, Pațica, Răutu, Schwartz, Epștein.²⁷ În procesul verbal întocmit pe octombrie 1933 sunt menționate propuneri și măsuri luate în Galați: sunt fixate 4 posturi fixe de ajutor și triaj (la școala „Elena Doamna” din strada Portului, la școala din Bădălan, la școlile de fete din strada Minervei și Beldiman); se propune de asemenea rechiziționarea liceului „Vasile Alexandri”, unde profesorul de chimie Ion Hanganu este propus director al Laboratorului pentru detectarea gazelor de luptă.²⁸

În noiembrie 1934, doctorul O. Ritter este numit director al Centrului de instrucție în Apărare Pasivă. Acesta funcționa în localul căminului doctorului Anghelescu și avea profesori pe căpitanul Dumitru Straftopol (Cercul de Recrutare Covurlui), căpitan dr. Ștefan Constantinescu, comandantul pompierilor – căpitan Gh. Mihăilă, inginerul Bâlcu (Serviciul Tehnic al Primăriei), un medic veterinar, și profesorul I. Hanganu²⁹. Găsim procese verbale ale cursurilor organizate de această Comisie până în februarie 1935, când deja era prevăzut un căpitan de port. Darea de seamă din 1935 vorbește despre „trecerea prin camera de gaze [la Regimentul 11 Dorobanți] cu elevii școalelor (...) și cu tot personalul polițienesc”, dovadă a faptului că fuseseră luate măsuri practice în vederea pregătirii populației civile.³⁰

La începutul lunii septembrie 1939 Prefectura Covurlui transmite în județ „programul de lucru al acțiunii de propagandă A.P (...) după normele stabilite de Ministerul Aerului și Marinei”.³¹ Propaganda cuprindea conferințe publice, vizionarea unor filme educative la Cinema Central, de către instituții, fabrici, Docuri, școli, licee, seminar și Institutul Notre-Dame de Sion. Un alt aspect al activității includea articole în ziare și reviste locale, exerciții demonstrative „de alarmare și stingerea luminilor, intrare în adăposturi, măsuri de poliție și control,

²⁶George Sofronie 1944: 31.

²⁷ SJGLAN, fond Serviciul Sanitar al județului Covurlui, 174/1933-1938, f.5.

²⁸ SJGLAN, fond Serviciul Sanitar al județului Covurlui, 174/1933-1938, f.19-37.

²⁹ SJGLAN, fond Serviciul Sanitar al județului Covurlui, 174/1933-1938, f.52.

³⁰ SJGLAN, fond Serviciul Sanitar al județului Covurlui, 174/1933-1938, f. 128.

³¹ SJGLAN, Serviciul Sanitar al județului Covurlui, 241/1939, f.146.

stingerea incendiilor provocate de bombardament, măsurile sanitare pentru gazați, curățirea dărâmăturilor și bombelor neexplodate și detectarea gazelor cu desinfectarea terenurilor yperitate”.³² Aceste cursuri erau susținute de comandantul Subzonei de Apărare Pasivă, al poliției și cel al pompierilor, maior Hărăscu Grigore din cadrul apărării pasive a Șantierului Naval, ingineri, medici și învățători sau preoți în cazul cursurilor din mediul rural. Conferințele cuprindeau noțiuni teoretice și practice despre măștile de gaze și proprietățile gazelor de luptă, descrierea aparatelor izolante și costumelor de yperită, primele ajutoare date victimelor bombardamentelor aeriene și transportul lor la formațiunile de spitalizare și măsuri de stingere a bombelor incendiare și localizarea incendiilor, mijloace de apărare pasivă, descrierea adăposturilor colective, organizarea sanitară și diverse exerciții.³³

Una din sarcinile Serviciului Sanitar, odată cu luna octombrie 1939, era reprezentată de instrucțiunile Ministerului Sănătății și Asistenței Sociale cu privire la „pregătirea și întrebuițarea străjerilor la formațiunile urbane în timp de război, la organizațiunile sanitare și de asistență socială”.³⁴ Directorii școlilor de băieți și fete, ai gimnaziului și seminariului teologic trebuiau să organizeze tineri în spitale, unde erau solicitați ca asistenți medicali, brancardieri, pe lângă farmaciile sau în administrația spitalului, în echipele de apărare pasivă sau în domeniul asistenței sociale, unde urmau să ajute familiile celor plecați pe front.

Principalele spitale prevăzute în 1939 să asigure asistență medicală în județul Covurlui, în cazul unui război, erau: „I.G. Duca”, „Regele Carol I” din Gănești, „T. Vasiliu” Pechea, Spitalul de Stat „Izolarea” - acestea aparținând Ministerului Sănătății; Spitalul Militar (Ministerul Apărării Naționale), spitalul „Elisabeta Doamna” („Caritatea Gălățeană”), spitalul „Sf. Spiridon” (Eforia spitalului Sfântul Spiridon, Iași), spitalul Israelit, aparținând comunității israelite din Galați, spitalul de tuberculoși (Societatea „Profilax T.B.C.”), sanatoriul particular „Sf. Lazăr”, secția Antirabică și Centrul pentru Ocrotirea Copiilor – ale Ministerului Sănătății.³⁵

Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului a alcătuit un regulament al *Organizării și funcționării Serviciului Sanitar A.A.T.*, în care se specifica

³² SJGLAN, Serviciul Sanitar al județului Covurlui, 241/1939, f.151. Pentru profesorii și preoții care au ținut conferințe despre apărarea pasivă în mediul rural, filele 34, 35.

³³ SJGLAN, Serviciul Sanitar al județului Covurlui, 241/1939, f.148-151.

³⁴ SJGLAN, Serviciul Sanitar al județului Covurlui, 241/1939, f.199. Aceste măsuri erau în conformitate cu articolul 6 (lit.d) din „Legea pentru apărarea antiaeriană activă și pasivă a teritoriului”, care prevedea înființarea unui Centru de instrucție în apărare pasivă al Ministerului Educației Naționale, în colaborare cu Straja Țării, pentru instruirea cadrelor didactice. Se introducea totodată „Ora de apărare pasivă săptămânală”.

³⁵ SJGLAN, Serviciul Sanitar al județului Covurlui, 241/1939, f.263.

organigrama județelor din punct de vedere sanitar. „Organele sanitare de Comandament civile sunt însăși serviciile sanitare județene (...) medicii primari de județe, cari vor fi și medici A.A.T. județeni în timp de război, vor organiza în legătură strânsă cu Comandanții de Subzonă A.A.T. și cu prefectii de județe serviciul sanitar”.³⁶ Medicul șef de județ avea sarcinile organizării formațiunilor mobile și fixe de prim-ajutor pentru „detectie, dezinfecție și recuperarea victimelor (...) în primele momente după încetarea bombardamentului aerian inamic”. Organizarea județeană sanitară și industrială cuprindea posturi mobile de ajutor/triaj și formațiuni fixe, cu referire la un Laborator județean de detectie și dezinfecție. Acestea se organizau pe lângă centrele industriale majore și aveau rolul de „formațiuni sanitare intermediare între locurile sinistrate și secțiile spitalicești (...), apte de îngrijiri sanitare suficiente pentru un timp mai îndelungat”.³⁷ „Echipele de prim ajutor (...) aleargă la locul sinistrului, triază, izolează yperitații, dă primele îngrijiri victimelor și le transportă pe jos, cu targa sau vreun mijloc de transport improvizat la stațiile de spălare, la posturile fixe de ajutor, eventual la Secția de spital”.³⁸ „Ea acționează numai după ce în prealabil echipa de detectie a identificat cel puțin o urgență (detectie fiziologică și cu detectorul polivalent sau hârtii detectoare) (...) Ea va fi îndrumată de către medici (...) după ce au fost încunoștiințați de locul sinistrului, numărul victimelor, felul agresiunii (gaze vezicante [yperita, lewisita] sau trecătoare)”.³⁹ Secția de gazați A.A.T. avea sarcina „spitalizării victimelor chimice după ce aceștia au trecut cel puțin pe la o stație de spălare”. Se atașează pe lângă spitalele existente și ajută la „extracțiuni de schije, amputațiuni, îngrijirea fracturilor (...) terapeutici de lungă durată pentru sufocați, asfixiați”.⁴⁰ Unul din spitalele propuse pentru gazați era Liceul „Vasile Alecsandri”.

Județele din Covurlui primesc în luna iulie 1940 instrucțiunile Comandamentului A.A.T. despre „lupta contra bombardamentelor aeriene, curățirea dărâmăturilor și ridicarea bombelor neexplodate”, din al căror cuprins reies următoarele: atribuțiile pompierilor pe timp de război, pericolul de incendiu

³⁶ SJGLAN, Serviciul Sanitar Covurlui, dosarul 252/1940, f.46.

³⁷ SJGLAN, Serviciul Sanitar Covurlui, dosarul 252/1940, f.48.

³⁸ SJGLAN, Serviciul Sanitar Covurlui, dosarul 252/1940, f.47. Echipele se deplasau la ordinul Medicului Șef

³⁹ SJGLAN, Serviciul Sanitar Covurlui, dosarul 252/1940, f.50. După bombardamentul din iunie 1941, Serviciul Sanitar notifică Primăria despre prezența unor „capsule cu pulbere fără fum fiind periculoase în special copiilor, cari prin incendierea lor pot fi omorâți sau răniți” (f. 69). Pentru colectarea și analiza acestora, Laboratorul solicita costume de yperită, măști contra gazelor și diverse dotări.

⁴⁰ SJGLAN, Serviciul Sanitar Covurlui, dosarul 252/1940, f.49.

provocat de bombardamentul aerian, organizarea primelor ajutoare la locuințe, fabrici și instituții⁴¹.

În Brăila, Planul de Apărare Pasivă al Serviciului Sanitar se făcea în conformitate cu instrucțiunile Ministerului Aerului și Marinei nr. 12972 din 20 februarie 1940⁴²:

- a) medicul primar al județului este organ al comandamentului civil și răspunde cu funcționarea întregului Serviciu Sanitar județean;
- b) medicul șef al serviciului sanitar municipal este organ de comandă al municipiului;
- c) medicii de circumscripție conduceau formațiunile de apărare pasivă din zona aferentă.

Planul de apărare pasivă al portului Brăila

Într-o corespondență a Serviciului de Apărare Pasivă se face următoarea mențiune, justificată de importanța localităților: „serviciul de apărare pasivă a fost organizat în raport cu importanța”. Astfel, dacă la Galați și Brăila erau prevăzute câte cinci echipe de apărare pasivă organizate de serviciile din port, „în porturile Hârșova, Reni, Tulcea, Ismail, Chilia Nouă și Vâlcov s-au prevăzut formațiuni restrânse de A.P. numai pentru alarmare”. „Pentru restul porturilor, Gura Ialomiței, Măcin, Ghecet și Isaccea nu s-au organizat formațiuni de A.P. ci s-a prevăzut câte un om din personalul S.H.”⁴³ Planul de Apărare Pasivă întocmit în 1936 prevedea o serie de obiective a căror probabilitate să fie afectate de bombardament era foarte mare; acestea erau numite de categoria I, precum șantierul franco-român. Drept urmare, fiecare a fost dotat cu post de supraveghere, alarmă, stingerea incendiilor, primul-ajutor și un post de pompieri⁴⁴.

Componența comisiei de apărare pasivă din 1934 era extinsă față de cea pe care o regăsim la Galați; între membri comisiei conduse de prefect se numărau serviciul de drumuri, comandantii jandarmilor, poliției și pompierilor, directorii obiectivelor de categoria I, revizorul școlar și chiar Protoiereul județului.⁴⁵ Într-un „Carnet de mobilizare” întocmit în 1940 de biroul M.O.N.T. și A.P. din cadrul

⁴¹ Conform SJGLAN, Serviciul Sanitar Covurlui, dosarul 252/1940, filele 94-103.

⁴² SJBRAN Brăila, Serviciul Sanitar Brăila, dosar 7/1940, f. 4-7. Fila 8 prezintă „Graficul organizării Serviciului Sanitar Brăila”. Filele 9, 10, 22, 23 prezintă: organizarea și dotarea echipelor de prim-ajutor, posturi mobile și fixe de ajutor și triaj, echipe de detecție, desinfecție.

⁴³ SJBRAN, Serviciul Hidraulic Galați, dosar 11/1941, f. 98, 99.

⁴⁴ SJBRAN, Serviciul Hidraulic Galați, dosar 11/1941, f.40.

⁴⁵ SJBRAN, Prefectura Brăila, dosar 4/1936, f. 43.

Prefecturii Brăila este analizată poziția geostrategică a orașului, în contextul războiului: „Dunărea formează o linie de reper pentru aviația inamică dat fiind faptul că municipiul Brăila și stabilimentele industriale de mare importanță se află în preajma acestui fluviu și posibilitățile de camuflare nu sunt din cele mai eficace (...). Este clasificat în planul de alarmare al teritoriului la categoria a II-a, alarmarea trebuind să fie perfectă în 7 minute dela semnalarea aviației inamice”. Șeful Serviciul Sanitar era doctorul Victor Dragu. Între cele trei spitale pentru Serviciul Sanitar, două erau în comuna Dudești și Viziru, alături de 13 circumscripții medicale, fiecare având o echipă de detecție și dezinfecție, care deplasau victimele cu căruțe rechiziționate, Spitalul de Stat având și o secție pentru Gazați A.A.T. Alarma de la Centrul de informații al Prefecturii acționa sirena pentru oraș, iar pentru cele 6 sirene (marca Elektror, model M407 și M404) din județ se folosea telefonul, care nu era prevăzut să aibă personal decât în cazul declanșării mobilizării. Baza alarmării în mediul rural o constituia tragerea clopotelor la biserici.⁴⁶

În Tulcea staționa Brigada 3 Apărare contra Aeronavelor, iar poliția orașelor Sulina, Babadag, Isaccea folosea, în cazul alarmărilor, clopoțele bisericilor grecească, Comorovca, lipovenească și cea rusească, împreună cu sirenele de la trei mori. Șeful A.P. era primarul, a cărui responsabilitate era să organizeze exercițiile de simulare a raidurilor aeriene.⁴⁷

Căpitania portului Brăila

Căpitania portului Brăila se subordona Inspectoratului General al Navigației și Porturilor, care fusese creat în 1879 și avea sediul la Galați. În 1908, pe lângă Ministerul Lucrărilor Publice a luat ființă și Direcția Generală a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă, care a reunit toate serviciile de navigație, deci inclusiv căpitanii de port. În 1920 Direcția a intrat în componența Ministerului Comunicațiilor. În 1930, în locul Direcției Generale s-a înființat Regia Autonomă a Porturilor și Căilor de Comunicație pe Apă (P.C.A.) din cadrul Ministerului Industriei și Comerțului. În perioada cercetată de noi, au urmat alte subordonări: Ministerului Aerului și Marinei cu Direcția Marinei Comerciale (1936), Ministerul Apărării Naționale (1940) și Ministerul Comunicațiilor (1945). Până în anul 1935, portul Brăilei a avut o exploatare mixtă: Oficiul căpitaniei de port acorda acostările

⁴⁶ SJBRAN, Prefectura Brăila, dosar 332/1940, f.53.

⁴⁷ SJTLAN, fond Poliția orașului Tulcea, 290/1942; dosar 339/1944, f. 94.

și permitea operația vaselor, iar Serviciului Hidraulic închiria și dispunea de platformele portului.

Dintr-un *Memoriu al Administrației docurilor Brăila, cu privire la evoluția portului între anii 1910-1935* înțelegem necesitatea măsurilor de apărare a populației civile în portul Brăilei, prin prisma intensității operațiunilor desfășurate aici:

„Portul Brăila cuprinde, din punctul de vedere administrativ, două teritorii distincte ca conducere locală, dar reunite numai în conducerea superioară de la centru în București. Aceste două teritorii distincte sînt:

a) Incinta docurilor sau portul de iarnă, constituind un port perfect utilat din punct de vedere tehnic dar prea mic.

b) Portul propriu-zis, întinzîndu-se de-a lungul brațelor Dunării și în amonte de incinta docurilor (...). Portul propriu-zis cuprinde portul fluvialo-maritim, continuat cu portul rezervat industriilor, totul situat pe malul stîng al Dunării și pe o întindere de peste 5 kilometri. În plus, se găsește micul port Ghecet, situat pe brațul Dunării, din fața bazinului docurilor și servind pentru gararea vaselor goale sau dezarmate, înscrise la portul de „ataș” Brăila.

*Atît portul fluvialo-maritim, cu cele 8 dane pentru acostarea vaselor de mare, cît și cele peste 2 mii metri cheiuri rezervate numai traficului fluvial nu sînt utilizate cum sînt docurile”.*⁴⁸

Pe fundalul bombardamentelor din Galați, aflăm despre o vie activitate a docurilor Brăila în luna august 1941. O adresă a delegatului pentru Brăila al Misiunii germane în România către Direcția docurilor anunța sosirea a 14 garnituri de tren cu muniție și material de război ce urmau a fi încărcate pe șlepuri către Cernavodă⁴⁹. Misiunea germană mai avea ocupate în docurile Brăila două terenuri pentru depozitele de cărbuni: unul ocupat de intendența armatei germane și unul ocupat de marina de război germană. În silozuri, intendența avea 57 de depozite de grâu și ovăz.⁵⁰ Ulterior, odată cu retragerea trupelor germane și sosirea avangărzilor Armatei Roșii la Brăila în 28 august, docurile, magaziile cu alimente și depozitele cu muniții și carburant au fost detonate de nemți.⁵¹

În 1941, Comandamentul Apărării Antiaeriene decide înființarea a 9 posturi mobile de ajutor și triaj și 17 echipe de salvare în țară din care unul în Brăila,

⁴⁸ SJBRAN Brăila, fond Serviciul Hidraulic Brăila, 31/1936, f.11.

⁴⁹ SJBRAN Brăila, fond Administrația docurilor Brăila, 5/1941, f.417.

⁵⁰ SJBRAN Brăila, fond Administrația docurilor Brăila, 5/1941, f.184.

⁵¹ SJBRAN Brăila, fond Prefectura județului Brăila, 115/1944, f.65.

urmând să fie dotată complet și o echipă de prim ajutor, detecție și desinfecție cu locația în comuna Făurei⁵². Cu această ocazie iese la iveală unul din aspecte surprinzătoare în preajma războiului, și anume lipsa dotării cu materiale de protecție civilă, la Servicul Sanitar Brăila, în luna mai 1941: „singurul material de care dispunem este 10 măști contra gazelor, pentru postul mobil de ajutor și triaj”.⁵³ Unul dintre aspectele nefavorabile de pregătire în domeniul apărării pasive a fost produs de ordinul primit în ianuarie de către Primăriile din mediul rural, ca să organizeze echipe de A.P. cu polițiști recruți de la Cercul de Recrutare. În luna mai 1941 nicio primărie nu a solicitat să încadreze polițiști pentru a instrui și organiza asemenea formațiuni.⁵⁴ Un alt aspect al lipsei de coeziune în pregătirea antiaeriană se observă dintr-o adresă datată mai 1941 în care societatea Rizeria Română S.A. Brăila înștiința Biroul M.O.N.T. că, în cazul unui bombardament, toate magazinele din port ar fi distruse de foc pentru că sunt dispuse aproape una de alta și nu există unelte pentru stingerea incendiilor.⁵⁵ Într-o *Dare de seamă asupra realizărilor efectuate în cursul exercițiului 1940/1941 în domeniul apărării pasive*, Prefectura Brăila înțelegea poziția strategică a portului în cazul unui bombardament aerian asupra acestei zone „cu o capacitate de 3000 vagoane (...) și ca port de tranzit”. „Din punct de vedere al apărării pasive orașul se prezintă în condițiuni defavorabile, deoarece este lipsit de camuflare naturală și ușor de reperat de aviația inamică chiar în timpul nopții, din cauza apelor Dunării”.⁵⁶ Pentru protecția populației era prevăzută organizarea a 18 formațiuni de A.P., iar în mediul rural „81 echipe de pompieri (...) 81 echipe de poliție (...) 4 posturi de alarmă(...) și 3 echipe sanitare”. Despre aceste echipe se afirmă ulterior că „nu și-au procurat nici un fel de materiale” și sunt neinstruite.⁵⁷ Centrala de alarmă era dispusă „în Palatul Administrativ al Prefecturii de județ, unde se găsește și Centrul de Informație județean”. Organizarea acesteia era următoarea: „Centrala de informație județeană primește mesajele de la posturile de pândă ce se află instalate în diferite puncte ale județului, pe care le transmite imediat centralei de alarmă”.⁵⁸ Despre obiectivele industriale se menționa că și-au

⁵² SJBRAN Brăila, fond Prefectura județului Brăila, 115/1944, f.94, 98.

⁵³ SJBRAN Brăila, fond Prefectura județului Brăila, 50/1941, f.93.

⁵⁴ SJBRAN Brăila, fond Prefectura județului Brăila, 50/1941, f. 236.

⁵⁵ SJBRAN Brăila, fond Prefectura județului Brăila, 50/1941, f.140, 177.

⁵⁶ SJBRAN Brăila, fond Prefectura județului Brăila, 50/1941, f. 268.

⁵⁷ SJBRAN Brăila, fond Prefectura județului Brăila, 50/1941, f.270.

⁵⁸ SJBRAN Brăila, fond Prefectura județului Brăila, 50/1941, f.273. Conform rapoartelor Poliției orașului Brăila, principalele sirene, pe lângă alarma Centralei de la Palatul Administrativ, erau dispuse astfel: a) sirena Societății de tramvai și iluminat electric; b) sirena de la Castelul de apă; c) sirena de la moara „Herdan”; d) sirena de la fosta fabrică „Ancora”; e) sirena școlii de băieți nr. 5; f) sirena Abatorului comunal; g) post de alarmă la

organizat propriile formațiuni de protecție a personalului și intervenție, însă „lipsa de unitate a instrucțiunilor și subordonarea la mai multe organe face să primească dispozițiuni care de multe ori se contrazic”.⁵⁹ Un tabel cu obiectivele industriale ale județului Brăila în 1941 arăta 21 de obiective. În contradicție cu *Darea de seamă* prezentată de Prefectură, societăți precum „Distribuția S.A” au completat în chestionarul prin care prezentau starea de fapt la nivelul întreprinderii că nu dispun de o echipă organizată și instruită de A.P., doar un adăpost și truse de prim-ajutor.⁶⁰ Șantierul Naval Brăila în schimb avea organizate echipe de poliție, sanitare, de incendiu, detectare și telefoane, însă acestea nu erau instruite și dotate.⁶¹

Organizarea Apărării pasive în orașului Tulcea

Orașul Tulcea nu dispunea de o economie atât de dezvoltată, astfel încât portul nu beneficia de atât de multă pregătire în domeniul prevenirii incendiilor. Comisia de Apărare Pasivă avea în componență, între autoritățile orașului, pe directorii școlilor și liceelor de băieți și fete, directorii fabricilor, șeful poliției și comandantul pompierilor, Administrația Pescăriilor și Ocolul Silvic.⁶² Prezența directorilor de școli o înțelegem când vedem componența echipelor de A.P. pentru săparea tranșelor, alcătuită numai din elevi.

Orașul era împărțit în trei zone, fiecare având câte o echipă de 12 oameni pregătiți pentru acordarea primului ajutor în caz de bombardament.⁶³ Un amănunt deosebit față de celelalte fonduri arhivistice, este faptul că, în conformitate cu un ordin al Zonei A.A. Constanța, tinerii de 15 ani și persoanele până în 55 de ani au fost solicitați să se înscrie voluntari în echipa de stingere a incendiilor, la Secția de pompieri a orașului Tulcea.⁶⁴ Alarma, așa cum am menționat, se dădea atât la biserici cât și prin alarme manuale sau electrice. Sunt menționate următoarele formațiuni de apărare pasivă: a) echipe tehnice de eliberare a victimelor de sub

bisericile Sf. Nicolae, Sf. Arhangheli, Sf. Petru, Sf. Gheorghe, Sf. Constantin, Sf. Spiridon, Sf. Parascheva, Sf. Ion, Sf. Maria, Sf. Ilie și Sfânta Treime (SJBRAN, fond Poliția orașului Brăila, 32/1940, f. 69-70).

⁵⁹ SJBRAN, fond Poliția orașului Brăila, 32/1940, f.274.

⁶⁰ SJBRAN, fond Poliția orașului Brăila, 32/1940, f.467.

⁶¹ SJBRAN, fond Prefectura județului Brăila, 50/1941, f.479. Pentru încadrarea cu personal a formațiunilor de A.P. aflate pe teritoriul județului Brăila, vezi fila 278.

⁶² SJTLAN, Primăria orașului Tulcea, 5/1943, X. Biroul MONT, f.82. Șeful Biroului A.P. și MONT în 1943 era Simion Pastor, având cursuri efectuate la Galați și București (f.130).

⁶³ SJTLAN, Poliția orașului Tulcea, 339/1944, f.76-77, f.135-136.

⁶⁴ SJTLAN, Primăria orașului Tulcea, 2/1941, X. Biroul MONT, f. 34. Echipele de A.P. nu conțineau pompieri militari, dar aceștia erau ajutați de tineri voluntari în misiunile de ridicare a dărâmăturilor. Secția de pompieri avea 70 de cadre militare (f.148).

dărâmături, stingerea incendiilor și remediere a avariilor; b) Secția Sanitară cu echipele de prim-ajutor și înhumarea victimelor; c) Poliția.⁶⁵ Automobilele germane de A.P. aveau semne distinctive și puteau circula fără restricții pe timpul alarmelor aeriene.

Pregătirea Serviciului Sanitar al orașului Tulcea

Ca răspuns la circulara care impunea tuturor spitalelor să deseneze simbolul Crucii Roșii pe acoperiș, o comisie de medici din Tulcea s-a întrunit în iulie 1941 și a refuzat, motivând astfel: „deoarece suntem convinși că aviația inamică nu ține seama de aceste instituții umanitare și dimpotrivă, cu atât mai mult le va ataca și distruge”.⁶⁶

La 16 august 1941 un ofițer însărcinat cu inspecția pregătirilor A.P. în Tulcea conchide: „Serviciul Sanitar al orașului nu a fost dotat deloc cu autovehiculele și materiale necesare pentru a face față efectelor atacurilor aeriene (...) această lipsă de interes (...) fiind principala cauză a dezastrelor provocate în acel oraș de bombardamentele executate de aviația inamică”.⁶⁷ În acest context, autoritățile se gospodăresc singure astfel încât regăsim un Centru de Instrucție A.P. la Liceul de băieți și unul la sediul pompierilor⁶⁸, o autocamionetă pentru transportul răniților și sirene de mână și o propagandă activă, constând în broșuri precum cea numită *Sfaturi referitoare la protecția contra atacurilor aeriene*.

Primăria Tulcea se număra printre cele care au primit din partea M.A.I. (Direcția Mobilizare și Organizarea Națiunii și Teritoriului) în februarie 1943 materiale complete pentru formațiunile de A.P. pentru acordarea primului-ajutor, stingerea incendiilor și ridicarea dărâmăturilor. Dotarea pompierilor era următoarea: două autocisterne, 1 autopompă și o scară mecanică.⁶⁹ Darea de seamă din 1944 arată un *Grafic al realizărilor sanitare* în care apar 9 circumscripții sanitare.⁷⁰ Există un singur spital pentru populația civilă, cu o capacitate de 140 paturi.⁷¹

⁶⁵ SJTLAN, Primăria orașului Tulcea, 2/1941, X. Biroul MONT, f.102.

⁶⁶ SJTLAN, Primăria orașului Tulcea, 2/1941, X. Biroul MONT, f.58.

⁶⁷ SJTLAN, Primăria orașului Tulcea, 2/1941, X. Biroul MONT, f.95.

⁶⁸ În data de 10 iunie 1943, din cele două centre de informație, funcționează doar cel militar. Vezi SJTLAN, Primăria orașului Tulcea, 4/1943. Numărul persoanelor instruite în domeniul A.P. la poliția Tulcea, Sulina, Babadag, Isaccea, Măcin era în anul 1938 de 49 persoane. Cu toate că ne așteptăm să crească pe măsură ce bombardamentele se intensifică, numărul persoanelor care se înscriu să fie instruite în A.P. rămâne redus.

⁶⁹ SJTLAN, Primăria orașului Tulcea, 4/1943, f.309.

⁷⁰ SJTLAN, Prefectura județului Tulcea, 1251/1944, f.6.

⁷¹ SJTLAN, Primăria orașului Tulcea, 7/1938, f.100.

Concluzii

O serie de constatări⁷² ale inspecției Biroului M.O.N.T. Brăila arată o situație îngrijorătoare la nivelul pregătirii și dotării autorităților în cazul unui bombardament aerian în toate cele trei orașe riverane:

- a) alarma se dădea cu întârziere, abia după ce avioanele erau deasupra orașului;
- b) Centrul de Informații P.C.A. de la Prefectură nu avea posturi de alarmă proprii, în direcția inamicului;
- c) Centrele de informații Tulcea și Constanța nu anunțau sosirea avioanelor din direcția lor;
- d) rețeaua de transmisie telefonică era defectuoasă ca organizare și din punct de vedere al calității materialelor; însuși personalul de serviciu la chestură și cel telefonic își părăseau postul pentru a se adăposti la alarmă, în loc „să fie în orice moment la datorie”;
- e) apărarea antiaeriană (tunuri, mitraliere) nu acționa cu precizie, iar proiectoarele luminoase lipseau.

Ca urmare a organizării defectuoase și a slabei comunicări cu populația în perioada anterioară raidurilor aeriene, subliniem un aspect ce poate deveni oricând actual: „publicul a început să devină neîncredător (...) și este făcut cu mare greutate să respecte regulile de adăpostire” - se menționează într-un raport al pompierilor.⁷³

Un alt aspect al pregătirii porturilor, care a avut de suferit pe întreaga perioadă a celui de-al doilea război mondial, a fost dotarea cu mijloace de protecție civilă și insuficiența adăposturilor antiaeriene.

BIBLIOGRAFIE

Surse arhivistice:

Serviciul județean Galați al Arhivelor Naționale [SJGLAN], fonduri: Serviciul Sanitar al județului Covurlui, Comisia Europeană a Dunării, Căpitănia Portului Galați

Serviciul județean Brăila al Arhivelor Naționale [SJBRAN], fonduri: Prefectura județului Brăila; Serviciul Hidraulic Galați; Serviciul Sanitar, Poliția portului.

⁷² SJBRAN, fond Prefectura Brăila, 52/1941, f.22.

⁷³ SJBRAN, fond Prefectura Brăila, 52/1941, f.22. În cazul unor exerciții de apărare pasivă, la Brăila s-a ajuns chiar la măsura stropirii cu jeturi de apă a persoanelor care nu respectau măsurile ordonate de autorități.

Serviciul județean Tulcea al Arhivelor Naționale [SJTLAN], fonduri: Prefectura județului; Primăria Tulcea; Poliția portului.
„Monitorul Oficial” nr. 24/22.11.1929: „Decizia Consiliului de Miniștri nr. 2317/25.10.1929”, pp. 8787-8789.

Lucrări generale și de specialitate:

- *** (1980). *Lexicon militar*. București: Editura Militară.
- Boțescu, Dan (1971). România și problema Dunării în preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial. *Danubius. Revista Muzeului de Istorie Galați*, vol. V, Galați, pp.225-250.
- Creangă-Stoilești, colonel (r) Gheorghe Florea (1993). *Istoria apărării civile*. vol. II. Galați: Editura Porto-Franco.
- Tuluș, Arthur (2005). Interesele economice și politice la gurile Dunării între 1936-1940. *Analele Universității Dunărea de Jos, Istorie*, tom IV, Galați: fascicula 19, pp. 236-243.
- Tuluș, Arthur (2006). Dunărea maritimă în anii celui de-al doilea război mondial (1941-1945). *Analele Universității Dunărea de Jos, Istorie*, tom V, Galați: fascicula 19, pp. 155-192.
- Stanciu, Ștefan (2014). *România și Comisia Europeană a Dunării. Diplomatie. Suveranitate. Cooperare internațională*, Galați: Editura Muzeului de Istorie.
- Scafeș, Cornel; Șerbănescu, Horia; Scafeș, Ioan; Andonie, Cornel; Dănilă, Ioan; Avram, Romeo (1996). *Armata română 1941-1945*. București: Editura RAI.
- Sofronie, George (1944). Lupta diplomatică a României pentru suveranitate la Dunăre. *Economie teoretică, organizare politică și socială. (Comunicări)*, vol. I, sesiunea 1943-1944, Brașov.